www.e-rara.ch

Varia Philippi Beroaldi opuscula in hoc codice contenta. Orationes, praelectiones, & praefationes, & quaedam mithicae historiae Philippi Beroaldi

Beroaldo, Filippo

Basileae, Anno 1515

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: https://doi.org/10.3931/e-rara-385

www.e-rara.ch
Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d’imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L’éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l’imprimerie jusqu’au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Ba
Va
31 /
3

Ba Va 31:3

3

¶Varia Philippi Beroaldi opuſcula in hoc Codice contenta.

¶Orationes, Prælectiones/ & Præfationes, & quædam mithicæ Hiſtoriæ Philippi Beroaldi.
¶Itē Pluſculæ Angeli Politiani, Hermolai Barbari, atq; vna Iaſonis Mayni, ad ſereniſſimū Maximilianū inuictiſſimū Rhomanorū Imperatorem Oratio.
¶Epigrāmata ac ludicra quædam faciliores muſæ carmina, eruditiſſimi viri Philippi Beroaldi ab Aſcenſio nuꝑ elucidata, nūc demū coimpreſſa/ & eo ordine diſpoſita, vt maxime moralia ſint omnium prima.
¶L. Cœlij Lactantij Firmiani pia Nenia verbis Chriſti domini crucifixi/ ſua in nos beneficia cōmemorantis.
¶Item Phi. Beroaldi de ſeptē ſapientiū ſententijs Libellus.
¶Eiuſdem Symbola Pythagoræ moraliter explicata.
¶De optimo ſtatu, & de fœlicitate.
¶Declamatio Philoſophi/ medici/ & oratoris.
¶Declamatio ebrioſi/ ſcortatoris/ & aleatoris.
¶Oratio autem prouerbialis cæteris appoſita eſt.
¶Eiuſdem Opuſculum de terræmotu & peſtilentia.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK BASEL

Basel 1515

Ba Va 31:3

¶ Philippus Beroaldus Martino Boemo diſcipulo ſuo.

¶ Collegi nuper oratiunculas nõnullas varijs a me temporibus & argumentis concinnatas, eaſq; te impulſore tradidi impreſſoribus imprimẽdas, quæ fortaſſis tutius intra chartaceam meam ſuppellectilem delituiſſent, ſicuti prius ſitu puluereo obrute deliteſcebant. Sed mos gerendus fuit tibi id a me petitionibus prope quotidianis efflagitãti, quem mei nominis amantiſſimum/meæq; (quantulacunq; eſt) eruditionis ſtudioſiſſimũ cognoui. Et ſane tu vnus in primis id facis quod faciẽdum doctiſſimi ſcriptores præceperunt, vt præceptorem non minus q̃ ipſa ſtudia ames/eumq; ad patris vicem colas, qui et ipẽ animorum parens merito nuncupari poteſt. Nam ſicuti parẽtes filiorum corpora effigiant / ita præceptor diſcipulorum mentes format, quæ res tanto precioſior videri ſolet/quãto homo interior homine eſt exteriore præſtantior. Tu vero perge quo cœpiſti mi Martine inter ſcholaſticos tranſmontanos probatiſſime, & litterarum ſtudijs (prout facis) vigilanter incumbe. Enimuero ſuauiſſimi tui mores/ingenij ſpecimẽ, naturæ docilitas & auiditas inexhauſta diſcendi/ſpondent talem te futurum, vt quandocunq; in patriam repedare deſtinaueris/domuitionẽq; capeſſere, poſſis tecum cum cultu/ nitoreq; Italicorũ gemino/opulentiam quoq; litterarum in Boemiam reportare. Hic aũt libellus (vt opinor) neq; tibi/neq; tui ſimilibus ſordeſcet ꝓpter rerum quas cõtinet nõ iniucũdam varietatẽ. Vale & dilige doctorẽ.

¶Philippi Beroaldi Bononiẽſis Oratio habita in enarratione Georgici carminis atq; Trãquilli, qua laus rei ruſticæ cõtinet.

PRudẽtis lraꝝ ꝓfeſſoris officiũ ẽ viri præſtãtiſſimi vba rebꝰ Officiũ ꝓ
ꝗs tractaturus ẽ accõmodare, & orõnẽ illis applicare ſcri/ feſſoris.
ptoribus ꝗs ẽ enarraturus, vt. ſ. talis ſit prima orõ, ꝗlis eſt re
rũ explicãdaꝝ futura materia. Et qẽadmodũ ille ineptꝰ di/
cit eſſe p̃cator, ꝗ aquã a libero/vinũ p̃cat a nymphis, ita p̃/
poſterus ille videri põt enarrator, ꝗ in principio ſuaꝝ enar/
rationũ vagat extra ꝓpoſitũ, & dũ ãphorã facere debet/vrceũ format. Nec
ĩmerito vetꝰ ille vitupat orator, ꝗ quũ diſerte diceret, & volubilitate vboꝝ
rapet cauſã oĩno nõ tãgebat, vñ prudẽs auditor & iudex bñ (inqt) & tã bñ
ſed quorſum iſtud tuũ bñ? Nos igit ne ab officio boni ꝓfeſſoris diſcedere/
mus, ea hodierno die dicere inſtituimꝰ, quę agricolatiõis Vergilio & hiſto/
riæ ſcriptori Trãqllo ſint accõmodata. Quæ dũ a nobis explicant, vos oĩs
quæſo vt benigne attẽteq; audiatis. Nec inuiti ſeſquihorã officio litterato/
rio impţiatis. Ea eñ (vt ſperamꝰ) audietis, quę voluptati vobis ſit audiuiſ/
ſe & vtilitati memĩſſe. Vitæ hominũ traditæ ſunt duæ, ruſtica & vrbana.
Quæ queãdmodũ loco diſtinctę ſunt, ita tpis intuallo ſepatæ. Lõge eñ an/ Vitæ homi/
tiqor ruſtica ẽ, quũ rura diu añ vrbes inuẽtas hoĩes coluerint, & ĩmẽſo an/ nũ duæ.
noꝝ nũero agricolæ vrbanis antecellũt. Nec miꝝ quũ diuina natura dede/ Ruſtica.
rit agros/ars hũana ædificauerit vrbes. Ipſam vo ruſticã vitã eruditiſſimi
bipharıã diuiſerũt, videlicet in paſtoricã & agriculturã. Alia eñ ſcia colo/
ni ẽ, alia paſtoris. Neq; idẽ ſunt paſtio & agricolatio quæ ab exiguis ꝓfecta
primordijs ad id dignitatis ꝓceſſit/vt ruſtici vrbanis pręponerent, vt apď
veteres Rhamanos ruſticæ tribꝰ laudatiſſimæ iudicarent, vrbanæ vo igno/
minioſę. Er apď antiqs gręcos illuſtriſſimus qſq; paſtor erat, ex q̊ alios gręco Ruſticæ laus
vocabulo polyarnas, alios polymelas, alios polybutas vocitarũt. A mul Polyarnæ
titudine videlicet agnoꝝ/ouiũ/ac boũ, Rhomani quũ viꝝ bonũ laudabũt Polymelæ
eũ bonũ agricolã, bonũq; colonũ appellitabãt. Ampliſſime eñ laudari æſti Polybutæ
mabat/ꝗ ita laudabat. In tãto deniq; honore, tãtaq; æſtimatiõe apud pri/
ſcos fuit ruſticatio, vt impatores Rhomãos nõ puderet manibꝰ triũphali/
bus colere agros, tractare ſemina, diſponere arbuſta, & eadẽ diligẽtia meti Viatores
ri arua q̃ caſtra, & eadẽ cura exercere ligones, & ſarcula q̃ gladios & pila. Cincinatus
Ipſi ꝓceres vrbis in agris morabant. Et vt inqt elegiaꝝ ſcriptor, Cẽtũ illi in Serranus
prato ſæpe ſenatꝰ erat. Et cõſiliũ publicũ deſiderabat, a villis accerſebant iu Cato
ſenatũ, ex q̊ viatoribꝰ nomẽ eſt inditũ ſenatores, duceſq; in vrbẽ accerſenti/ Abdolomi
bus. Arãti Cincinato viator attulit dictaturã. Serranũ inuenere ſerentẽ ob/ nus
lati honores. Portiꝰ Cato ille cẽſoriꝰ & omniũ bõaꝝ artiũ magiſter/ agri co Fabij
lẽdi ſtudioſiſſimꝰ fuit, & villaticꝭ voluptatibꝰ in primis oblectabat. Int ext/ Lẽtuli
nos q̊ȝ Abdolomino agꝝ colẽti regĩmẽ Tyrioꝝ vltro traditũ ẽ, & vltro ob/ Cicerones.
lata ſunt regiæ maieſtatis inſignia. Prætea nobiliſſimaꝝ familiaꝝ nõ aliũ/ Piſones
de cognomẽta ſumũt/q̃ a rebꝰ ruſticanis. Nã Fabij Lẽtuli Cicerones, a legu Iunij
minibꝰ, quę qſq; optime ferebat cognominati ſunt Piſones a piſendo nũcu Statilij
pati. Multa q̊ȝ nõia habemus veteꝝ Rhomanoꝝ ptim a maiore, ptim a mi/ Põponij
nore pecore deducta. Nã iunios bubulcos, Statilios tauros, Põponios, vi/ Porcij
tulos cognominarũt. Et Portij Catones, & annij capræ inde dicunt. Quin/ Annij
etiã Italiã nũcupationẽ traxiſſe a vitulis, q̊s gręci antiq Italos vocabãt, & Italia

Rhomanū populū a paſtoribus eſſe ortum nemo nō nouit. Huc adde ꝙ ex
agricolis gignūtur milites ſtrenuiſſimi, & optimi Tyrones ex robuſta ru/
ſticoꝝ iuuētute deligebātur. Firmiora etenī ſalubrioraq; ſunt corpa eoꝝ q
ſub Dio artus roborāt/foriſq; verſant, ꝗ q in vrbibus intra cōſepta vmbro
ſa deſides cūctātur. Et hinc me Hercules ē ꝙ græci Rhomaniq; tēpla Aeſcu
Aeſculapij tēpla — lapio medicinæ deo extra vrbes ædificabāt, qua videlicet credebāt fidelius
cōſtātiuſq; illos valituros, q in agris ꝗ q in ciuitatibus habitarēt. Hinc illa
veteꝝ Rhomanoꝝ maſcula ꝓles agreſtibus opibus exercitata, & ſub dia/
libus durata laboribus bellicos tumultus martiaſq; exercitatiōes facile ſu/
ſtinuit, & aduerſus heſternos hoſtes ſemꝑ victrix/ſemꝑ inuicta ſurrexit.
Enimuero tempa illi ita partiebātur, vt nonis tm̄ diebus res vrbanas reuiſi/
Nūdinæ — tarēt, reliqs ſeptē diebus res ruſticas exercerēt, vn̄ & nūdinaꝝ cōuētus cō/
ſtituit. Præterea quū mercatoꝝ q̄ſtus ſit ꝑiculoſus & calamitoſus, quū fœne
Queſtus agricolaꝝ — ratoꝝ inhoneſtus & dedecoroſus, quū opificū ſordibus & illiberalis, Sola
eſt agricultura ex qua q̄ſtus ſtabiliſſimus/honeſtiſſimuſq; cōſequit minime
q; inuidioſus. Quā Ariſtoteles in œconomico potiſſimā ſecūdū naturā poſ
Prata — ſeſſionū eſſe cōmeorat, in qua Catonis oraculū vitē q̄ſtuoſiſſimā iudicauit.
Locupletes — Scropha vero pratis primatū bonitatis dedit, a quo antiq prata parata no/
Pecunia. — minauerūt. Hinc locupletes appellati loci, hoc eſt agri pleni. Et ip̄a pecunia
Peculiū — ipſumq; peculiū a pecore nomē ſortiūtur, quod in ruſticatiōe q̄ſtuoſiſſimū
Pecunia — eſt. Quod vnū diuitiaꝝ genus apud veteres vſurpabat. Exiſtūt tn̄ aucto/
res inclytiſſimi q autumāt pecuniā a nota pecudis eſſe appellatā, ꝗ ſigna/
tus fuit ex ære nūmus a Seruio Tullo rege Rhomanoꝝ. Theſeum q3 apud
græcos memoriæ ꝓditū eſt ſignaſſe nūmū bouis nota, vt ita ad agricolatio/
nē Atticos ꝓuocaret. Vn̄ hecatomboō, quod eſt cētū nūmoꝝ, & decaboō,
quod eſt decē/appellāt ab eo nūmo in q effigies bouis erat inſculpta. Quin/
etiā luculētiſſimi ſcriptores fortunatiorē/beatiorēq; ruſticoꝝ vitā ꝗ vrbico
rū eſſe dixerūt. Et olim Delphicus Apollo Aglaū ꝓphodiū dixit eſſe fœli/
ciſſimū, Qui paruū qdē prædiolū colebat, ſed annuis victibus large ſuffici/
ens/ex quo nunq; egreſſus ferebat. Et Diocletianus imꝑator impio impa/
toriaq; purpura depoſitis feſtinabūdus ſe cōtulit ad trāquillitatē rei ruſti/
cæ quietiſſimā. Illicq; in ocio beatiſſimo cōſenuit, & Attalus rex omiſſa re/
gni adminiſtratiōe hortos fodere cœpit & gramina ſeminare. Vn̄ nō mi/
nus vere ꝗ elegāter ſcripſit Mātuanus Homerus.

O fortunatos nimiū ſua ſi bona norint
Agricolas, qbus ipſa ꝓcul diſcordibus armis
Fundit humo facilē victū iuſtiſſima tellus.

❡Idē ſecūdū litteraꝝ vitā qua nihil eſt excellētius, nihilq; amabilius, ex/
optat vitā ruſticanā ſcribēs facūdiſſime.

Rura mihi & rigui placeāt in vallibus amnes
Flumina amem ſyluaſq; inglorius.

❡Et ab Horatio decētiſſime dictū eſt,

Beatus ille qui ꝓcul negocijs
Vt priſca gens mortaliū
Paterna rura bobus exercet ſuis
Solutus omni fœnore.

❡Lucretius quoq; de vita Ruſtica loquēs ait,

Tū loca, tū ſermo, tū dulces eſſe cachinni,

¶Conſuerant. Agreſtis enim tum muſa vigebat. Et ab eodē ocia agricola
rum dia, hoc eſt generoſa nuncupant. Merito igitur de agricultura tam ho/
norata, tam laudata, tamqꝫ frugifera, nō ſolū priuati ſcriptoreſ pręcepta tra
diderunt, verumetiā reges operæpreciū ſe facturos æſtimarūt, ſi de re ruſti/
ca libros condidiſſent. Nec talem ſcriptitandi ꝓuinciam maieſtati regiæ in/
decoram eſſe crediderint. ¶Siquidē Hiero. attalus Philometor. Et Arche
laus reges. Xenophon & Mago duces de ruſticis rebus diligentiſſime per/
ſcripſerunt. Complures vero minori fortuna nō minori cura apud græcos
negociū iſtud ſcriptis ꝓdiderunt. Apud latinos aūt M. Cato, qui dictus eſt
optimꝰ orator, optimus ſenator, optimus imperator, Agricolationē ciuita/
te rhomana donauit, & eam loqui latine primus inſtituit. Cuius liber extat
eruditiſſime cōſcriptus, & propter vetuſtatē adorandus, poſt hunc duo Sa/
ſernæ pater & filius, deinde Tremellius, Scropha, Corne, Celſus, Iulius, At
ticus Iulius græcinus. Iulius hyginus, & Gargilius Martialis hanc materiā
proſecuti ſunt. Quorū volumina calamitate tempoꝝ & incuria mortalium
deperdita deſiderātur, Ex his vero qui legūtur Terētius Varro rem ruſticā
expoliuit. Plynius cōpoſitiſſima breuitate venuſtauit. Paladius decētiſſimo
ordine diſtinxit. Columella autē tanqꝫ ruſticationis parens eam diligenti/
us erudiuit, & totum diſciplinæ corpus luculentis voluminibus complexus
eſt. Sed nos maxime oīm Vergilium Maronē veneremur. Qui quaſi canon Canon. i. regula.
fuit poſterioribus ſcriptoribus agriculturæ præcepta petētibus ab eo velut
ab lege quadā. Quo vno columella præcipue eſt vſus archetypo, qui carmi/ Archetypo primo exē/plari.
ne rem ruſticā fecit eloquentē. Eamqꝫ vnus omniū maxime illuſtrauit, quin
tanto maior eſt heſiodo aſcræo in hoc ſcribēdi genere apud græcos præſtā/
tiſſimo, quanto Mantua maior eſt Aſcra. Laudationibꝰ Maronis in præſen
tia ſuperſedebimus, quū illius tanta ſit gloria, vt nullius laude creſcat, nulli/
us vituperatione minuat. Hoc vnum obiter dixiſſe cōtenti ſimus, Vergiliū
tantū inter latinos poetas omnes excellere, quantū inter minores ſtellas lu/
na ſplendeſcit. Cui nō fauor principum nomen conciliauit, ſed ingeniū diui
num eximiæqꝫ virtutes fauorē principū & populi comparauerunt, Qui hoc
ſolus aſſecutus eſt, vt appellatione poetæ Vergilius apud latinos intelligat,
ſicut apud græcos Homerus, ſicut nuncupatione vrbis rhoma ſignificatur.
Eſt em̄ poeta haud dubie incōparabilis, & quē cæteri oēs longo interuallo
ſubſequant, vt veriſſime ſcripſit Quintilianus, & olim populus rhomanus
auditis in theatro Vergilij verſibus, ſurrexit vniuerſus, & præſentē ſpectan
temqꝫ poetā tanqꝫ alterū auguſtū eſt veneratus. Hic eſt ille quē oēs ſcripto/
res certatim extollunt. De quo Alcinius poeta ſic ſcribit.

De numero Vatum ſi quis ſeponat Homerū.
  Proximus a primo tum. Maro primus erit.
Et ſi poſt primū Maro ſeponatur Homerū.
  Longe erit a primo quiſqꝫ ſecundis erit.

¶Hunc etiam duo in lingua vernacula excellētiſſimi poetæ Franciſcus pe/
trarcha, & Dantes florentinus ſummis laudibus decorarūt. Cōſenſus eru/
ditorū eſt nullū latinorū poetaꝝ. P. Vergilio eſſe cōparandū nedū æquipa/
randum. Quia Lactantio noſtrorum primus, a Seneca Vates maximus, ab
Auguſtino poetarū omniū præclariſſimus & optimus appellat. Quē Ale/
xander rhomanus imperator Platonē poetarū nuncupabat. Enarrabimus
itaqꝫ conſultiſſimū rei ruſticæ illuſtratorē, Et dijs bene iuuātibus Vergilia/

na georgica auſpicabimur. In quibꝰ tam emunctus, tam eloquēs, tam erudi tus eſt, tam deniq; abſolutꝰ/conſummatuſq;, vt nō pauci ingenio doctrina q; præſtantes Georgicū Maronis carmen æneidi illi diuinæ anteponere nō vereant. Ego vero vt hoc diiudicare nō auſim, ita illud affirmare nō dubitē, in georgicis Maronianis tantā eſſe rerū verborumq; copiam, tantam multi formis doctrinæ cognitionē, quantā in paucíſſimis ſcriptoribus nouiſſe me minerim. ❡ Enarratio huiꝰ poematis complectet enarrationē Columellæ, Catonis Varronis atq; Palladij, multa quoq; Plynianæ eruditionis cū Ver giliano carmine enodabimus, quæ prophanū vulgus ignorat. Eidē etiā le/ ctioni multa iuriſconſultoꝝ accōmodabimus, apud quos ſunt tituli rerum ruſticarū, vt de fundo inſtructo, de ſeruitutibus prædioꝝ, finiū regendorū, de aqua quotidiana & æſtiua, de fonte & riuis, & multa id genus interlegē dum obſeruabimus, Q̄ curioſi lectores georgicoꝝ fuerint diuus Auguſti/ nus/diuuſq; Hieronymus, qui ſepiuſcule iſtius poematis citant teſtimoniū, & in primis Hierony. in epiſtola ad ruſticū monachū verſus illos decenter vſurpat. Ecce ſupcilio cliuoſi tramitis vndā Elicit, quoꝝ pulcherrimorū ver ſuum ſpectatores eſſe admonemur ī decretis diſt. nouiſſima, de cōſe. ❡ Le ctioni Maronianæ copulata erit lectio Suetonij tranquilli ſcriptoris candi/ diſſimi, Cui cōſenſu eruditoꝝ datur palma in vitis imperatoꝝ ſcriptitādis. Et quēadmodū vergiliū rei ruſticæ ſcriptores exemplar habēt, ita Suetoniū tanq; ducē poſteri ſecuti ſunt in hoc genere ſcribendi. Vnde Iulius capitoli/ nus ꝓfitetur ſe illo modo & ordine ſcribere velle de impatoribus quo Sue/ tonius tranquillus ſcriptitauit. Et diuus Hieronymus ſcriptoꝝ eccleſiaſtico rum Catalogū texens, ducē ſequit trāquillū, & eius volumē de grāmaticis & rhetoribꝰ venuſtiſſime cōſcriptū habet Archetypō. Idem a Flauio vopi/ ſco ſcriptor emēdatiſſimꝰ & cādidiſſimus appellat, cui dicit familiare fuiſſe amare breuitatē. Erit operæpreciū in trāquillo tanq; in lucidiſſimo ſpeculo cōtemplari, qui mores, quæ ſtudia fuerint viroꝝ maximorū. Quoꝝ cognita vita ſententiā illam Platonis veriſſimā eſſe comprobabit, præclara ingenia quēadmodū virtutes maximas, ita vitia quoq; maxima ꝓducere ſolere, & quod nos querimur, id maiores noſtros queſtos eſſe, videlicet illo priſco ſæ/ culo euerſos fuiſſe bonos mores, regnaſſe nequitiā, & ex imperatoribꝰ plu/ res extitiſſe flagitijs maculoſos q̄ virtutibꝰ decoratos. Omīs hiſtoriæ iucū da cognitio eſt, & ferme oēs hiſtorici fauorabiles, ſed tāto fauorabiliores il/ li cenſendi ſunt, quāto dignioribus ſunt accōmodati. Principibus aūt accō/ modatiſſimi ſunt libri de vita & moribus principū cōcinnati, qualis eſt Sue tonius. Vnde capiāt exempla quæ imitent, & quæ vitanda ſunt, vitare cōdi ſcant. Hinc eſt q͏ demetrius phalereus Ptolomeū regē monere ſolebat, vt li/ bros de imperio regnoq; cōpoſitos lectitaret. In illis em̄ ſcripta documenta contineri, quæ amici monere nō audeant. Et Scipio aphricanꝰ laudat q͏ pæ/ diam Cyri a Xenophonte elegāter magis q̄ fideliter ſcriptā nunq; dimittit e manibꝰ. Quā Cicero quum imperator eſſet, totā legendo cōtriuit, hoc du/ ces, hoc principes maxime decet, hoc a ſummatibus viris fieri debet, in legē do tranquillo quod aphricanus, q̄d Cicero in Xenophonte factitarunt, nos vero faciamus id quod Cyprianus, qui abſq; Tertulliani lectione nullā diē prætetire pmiſit, qui crebro dicere ſolebat, Da mgr̄m videlicet Tertullianū ſignificās. Nullū nos quoq; diem ſine trāquilli lectione prætercamꝰ. Et ſicut Archeſilas anq; iret dormitū & mane quū ſurgeret, ibat ad Homerū lecti/

Suetonij laus

tandũ,dicens ſe pgere ad amaſiũ,ita nos & matutino & veſpertino tpe ad tranquilli lectionẽ perinde ac dulcis amaſij accedamus, & in eo veteꝝ imperatoꝝ vitã,mores geſta contẽplemur,ne pueri ſemp eſſe iudicemur.Nãq; neſcire qd anteq̃ natus ſis acciderit,id eſt ſemp eſſe puerũ. Erit mediuſfidi⁹ Trãquilli lectio plena iucũditatis,plenaq; eruditionis,ſed eruditiõis neq; ꝑtrite,neq; triuialis in qua homines alioquin eruditi allucinanť.Quæ recõdita eſt & clauſa in litterarũ interiore ſacrario. In cuius veſtibulo hærẽt hoĩes male litterati. ¶Sed qd ego iam multa de Vergilio Tranquilloq; cõmemoro,quoꝝ eruditio eruditiſſima,& facũdia facũdiſſima per ſe patet & manifeſtaria eſt.Ego vero oĩ ſtudio,omniq; diligẽtia elaborabo,& oĩbus viribus neruiſq; cõtendam implicita explicare,nodoſa enodare,& abſtruſa recludere.In ſumma pro virili parte cõnitar,vt null⁹ auditorũ enarratiões noſtræ ſint futuræ infructuoſæ,vt nullius gymnaſij noſtri cultoꝝ aſſidu⁹ merito dicere poſſit ſe operã & impẽſam ſub magiſtro pœnitendo pdidiſſe. Sed iam tps eſt canere receptuĩ. Et vela orõnis meditatæ cõplicare,vt deinceps extẽporalis elocutio oram ſoluat,& per æquor patẽtiſſimũ minime cunctabunda diſcurrat.Cui⁹ merces incõpoſitæ nõ min⁹ futura ſint frugiferæ atq; iucũdæ,q̃ orõnis cõpoſitiſſimæ fuerunt. Vos quæſo vt queãdmodũ iã quæ dixim⁹,attẽte audiuiſtis,ita quæ dicturi ſum⁹,attẽte audire velitis. Dixi

¶Philippi Beroaldi oratio habita in principio enarrationis Propertij,cõtinẽs laudes amoris.

SOcrates ille fons philoſophoꝝ viri clariſſimi, Cuius luculẽtis diſſertatiõibus libri platonis ſũt refertiſſimi,quadã olim orõne amorem vituperaturus ob verecũdiã pallio caput operuit. Idẽ mox eiuſdẽ laudationẽq; palinodiã,hoc eſt cõtrariũ cantũ celebraturus, id apto atq; reuelato capite factitauit.Nos q̃q; impſentiaꝝ amorẽ laudaturi ſocratis exẽplo,nõ obuoluto capite dicem⁹/ſed apto,nõ pudibũdi tergiuerſantes ve,ſed ſequeſtrato pudore alacres deũ illum laudabimus qui vnus & maxime laudãdus eſt & maxime laudabilis,poetaſq; amaſios atq; poeſim amatoriã docebim⁹etiã grauiſſimis ꝓfeſſoribus cõuenire,dignaq; eſſe id genus poemata,quæ in gymnaſio litteratorio publica ꝓfeſſione palam explicenť. Nouiſſimo loco perorabimus,ea adhibita peroratione,quæ neq; aurib⁹ veſtris iniucunda,neq; mẽtibus infructuoſa futura ſit.Quæ ſingula dum a nobis ſummatim ptractãtur,Vos quæſo/me ſicuti facere cõſueuiſtis, benigne attẽteq; audiatis.Magnus deus eſt amor,& apud deos homĩeſq; mirãdus, Amor
vt philoſophoꝝ ſapiẽtiſſimi dixerunt, & ob originẽ antiquiſſimã in primis honorandus.Siquidẽ heſiodus cecinit poſt illud primordiale chaos repente terrã atq; amorẽ ſimul extitiſſe, & vt inquit elegãter parmenides,Añ deos oẽs primũ generauit amorẽ. Vnde ab orpheo,Quẽ diuus Auguſtinus inter theologos priſcos annũerat,cognoĩatus eſt phanes, ab eo ꝙ ex chao prim⁹ apparuit. Plures amores ſicuti veneres fabuloſa finxit antiqtas.Quos luculenti ſcriptores poſteritati cõmẽdarũt.Nos ꝟo omiſſis reliqs amorẽ illũ celebrem⁹,qui a Platone diuinit⁹ memorať,Qui virtutes amatorib⁹ ſuis conciliat,Qui nos dijs amicos facit, Nos a platonica diſciplina ne digito quidẽ (vt dicit)trãſuerſo recedẽtes laudem⁹ amorẽ ꝓut laudari mereť,dicamuſq; eum eſſe cœleſtẽ/beneficũ/ pacificũ/ pulcherrimũ, Qui mortalib⁹ maximo/

rum bonarum cauſa eſt. Qui pacē largitur hominibus, qui ventis requiem,
qui mari trāquillitatem, qui elementa ſocietate cōglutinat, qui cunctas ani/
mantes familiaritate conciliat, beniuolētiæ largitor, maliuolētiæ extermina
tor. Et queadmodū cōiungi nō poteſt amaritudo cū dulcedine, caligo cū lu/
mine, pluuia cum ſerenitate, pugna cum pace, cū fœcunditate ſterilitas, cum
tranquillitate tempeſtas, ita cum amore odium/inuidia/liuor/maliuolentia
copulari non poſſunt, Et quemadmodum radius a ſole, calor ab igne, rigor
a glacie, candor a niue nequeunt ſeparari, ita ab amore diuelli non poſſunt
beniuolentiæ/ſocietas/neceſſitudo/concordia. Hic eſt enim amabiliſſimus
amicitiæ nodus, princepſq́ ad beniuolentiā cōglutinandam, vnde ab amo/
re amicitiā nuncupatā eſſe ſapiētes tradiderūt. Quod eſt in nauigio guber/
nator, quod in ciuitate magiſtratus, quod in mundo ſol, hoc inter mortales
eſt amor. Nauigiū ſine gubernatore labaſcit, ciuitas ſine magiſtratu pericli/
tatur, mund⁹ ſine ſole tenebricoſus efficitur, & mortaliū vita ſine amore vi/
talis non eſt. Tolle ex hominibus amorē, ſolem e mūdo ſuſtuliſſe videberis.
Huc adde ꝙ hic deus a nobis omnē ruſticitatē amolitur, omnis elegantiæ,
omniumq́ mūdiciarum pater eſt. Vnde venuſte Plautinus ſenex amorem
deū appellat mūdiciā animi, eumq́ nitidis nitoribus ait antecellere, Da mi/
hi hominē efferū atq́ truculentū, hunc amor e veſtigio mollē reddet & mā/
ſuetum. Da rudem & ruſticanum, ſtatim ab amore fiet ingenioſus & vrba
nus. Da incultū, ab amore cultiſſimus efficietur. Deniq́ torpor omis, ſegni/
cies omis, ſomnus lethargicus/marcor/ſqualor/incuria ex amoris cōtuber/
nio eliminant̄, in quo induſtria/gnauitas/vigilātia/ſolertia/cultus/nitor/cō/
morantur. At qui amoris accuſator quid tantopere (inquit) hunc deum lau
das & extollis? Qui multos mortalium demētes fecit, qui multos a ſemita
virtutum in viam vitiorum decliuem præcipitauit, Qui multis exitium con/
cinnauit. Huic ego tam ſæuero obiurgatori, tamq́ aſpero amoris crimina/
tori ita breuiſſime reſpondeo. Non eſt iſta amoris culpa, ſed hoīm qui ama/
re neſciuerunt. Sicut enim eſt quidam modus in rebus, ſunt quidam præſcri
pti fines, quos vltra progredi nefas eſt, ita in amore eſt quædam medio/
critas adhibenda. Philoſophorum ſentētia eſt moderatas eſſe virtutes, ex/
cedētes modum atq́ menſuram inter vitia reputari. Vnde ab vno de ſeptē
ſapientibus dictum eſt ορλειαγαρ, quod latine ſignificat ne quid nimis.
Cui aſtipulat̄ Horatiana illa ſentētia, Virtus eſt medium vitiorum vtrinq́
reductum. Hic modus, hæc menſura, hoc temperamētum, quod virtutibus
adhibetur, in amore quoq́ adhibeatur, & procul erit omnis de amore con/
quæſtio. Nam (vt inquit eleganter & vere Plautinus ſeruus) bonū eſt pau/
xillum amare ſane, inſane non bonum eſt. Quid? nonne hoc idem præcepit
diuini dogmatis doctor apoſtolus, præcipiens in nobis ordinatā eſſe debe/
re charitatē? quæ in multis (vt inquit Origenes) inordinata cōſpicitur. Vo/
cabulo aūt charitatis amorē in canonicis ſcripturis appellari Hieronymus
Auguſtinuſq́ notificant, præterea non laudes canimus amoris illius vulga
ris atq́ cōmunis, qui pecuiniis beluiniſq́ libidinibus dominat̄, ſed illius præ
Eros cones exiſtimus qui cœleſtis eſt, quem græci Erota appellitant, a quo exiſti
mat Plato in cratyllo heroum nomen deriuari, q̄uis Auguſtinus & Marti/
anus capella ethymon, hoc eſt interpretamentū nominis heroū aliunde de/
Heros ducāt. Et quū nihil aliud ſit amor (ſicut doctiſſimi philoſophoꝝ diffinierūt)
Amor q̄d ꝙ fruendæ pulchritudinis deſideriū, illum nos amorem laudamus, celebra/

mus, extollimus qui pulcherrimus eſt, qui ex pulchrorum deſiderio natus, pulcherrima plura mortalib⁹ cūctis impertit. Nōne artes (vt reliqua omittamus) ab hoc quaſi quodam fonte fluxerūt? Nonne hic omniū inuentionū auctor eſt & propagator? Medendi nanq; & diuinādi & ſagittas ab arcu excutiendi diſciplinā amore duce inuenit Appollo. Texēdi artificiū Minerua. Fabricam ærariam Vulcanus. Mēſuras & pōdera phoedon. Litteras Mercurius. Leges Ceres, quæ ob hoc a græcis theſmophora, id eſt legifera nominatur. Deniq; omnes qui (vt inquit Maro) per artes inuētas vitam excoluerunt, amore impulſore atq; auctore cōmenti ſunt nouas inuentiones. Non enim multa inueniſſent niſi talia adamaſſent. Omitto ꝙ per amoris beneficium animalia cuncta progenerantur in terris. Nōne ea quæ inanimata dicunt amare quodāmodo exiſtimātur? Hinc magnes ferrum trahit, ſuccinū paleas, Cæcias nubes, & (vt inqt Empedocles) arida terra amat imbres. Et nemo nō (inquit Hieronymus) aliquid amat. Deniq; amore cōſtant omnia/augeſcūt/floreſcunt/propagant. Et (vt auctor eſt Ariſtotiles in ethicis) Id cuiq; voluptati eſt cuius dicitur amator, & iucundiſſimū eſt re amata potiri. Igitur amorem colamus, amorem meritis præconijs extollamus, a cuius ſacrario procul abſcedat prophanum vulgus, hoc eſt homines inuidi atq; maliuoli. Sicut enim non conuenit mendacio laudare veritatem, pauori fortitudinem, vitio virtutē/ita maliuolo amoris cultura nō conuenit. Quin potius qui maliuolus eſt, is colat atq; ſectetur deum amori contrarium, quē priſci anterota quaſi contra erota, hoc eſt contra amorem e regione collocatum nuncuparunt. Cæterum quum ille qui deum colit amet & ſacerdotes. Nos qui amoris cultores eſſe volumus, diligamus illius ſacerdotes qui profecto ſunt poetæ, amaſij atq; elegiographi, quorum lepidiora poemata non ſunt aſpernanda, neq; pro argumēto impudicitiæ ſunt habenda, & ꝗuis vetus verbum ſit talem eſſe hominū vitā qualis ſit oratio/ tamē poetis ludere verſiculis amatorijs & laſciuire permittitur. Nam vt inquit Catullus,

Caecias ventus

Anteros

Caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt.
Qui tum deniq; habent ſalem & leporem.
Si ſunt molliculi ac parū pudici. ¶Q. aūt amatoria ſcripta nullū præbeant ſpecimen morū, nulluq; ſint vitæ turpis indiciū, teſtat Adrianus imperator qui Voconij poetæ tumulum verſibus exornans ita ſcripſit, Laſciuus verſu, mente pudicus eras. Et ab Ouidio decenter & vere dictum eſt.

Specimen id ē approbationem

Crede mihi mores diſtant a carmine noſtro.
Vita verecūda eſt, muſa iocoſa mihi.

Ouidio ſubſcribit feſtiuiſſimus poeta epigrammaticus de ſeipſo ſcribens,

Laſciua eſt nobis pagina, vita proba eſt

¶Quid autē poetarū exempla cōmemoro, quum ſæuerißimi ſanctiſſimiq; philoſophorū ludicros amatorioſq; verſiculos conſcripſerint, qui tanto ſanctiores exiſtimant quanto apertiores, tanto pudicitius cōpoſiti quanto ſimplicius promulgati. Deniq; audite vel vnicū dei philoſophorum Platonis exemplum, qui verſiculis huiuſmodi amores ſuos nō erubuit profiteri, latine ita poſſumus interpretari.

Suauia dans Agathoni animam ipſe in labra tenebam,
Aegra etenim properans, tanq; abitura fuit.

¶Ex his ne (quæſo) verſicul⁹ parū pudicis Platonē īpudicū exiſtimabim⁹?

Platoniſq; mores infamabimus? qui tantũ abfuit ab impudicitia, quantum verſiculi a pudicitia. Cuius vita tãto probatior fuit, quanto muſa laſciuior. Ne longũ faciã/ ſi ſcripta oĩa, quibus amores, reſq; amatoriæ continent̃, ſunt cũ ſuis ſcriptorib⁹ repudiãda. Repudient̃ canonicæ ſcripturæ, hoc eſt inſtru/mẽti veteris luculẽta illa volumina/ quib⁹ nihil ſacratius, nihil religioſius, ni/hil myſticũ magis æſtimat̃, liber Geneſeos abijciat̃, qm̃ in eo amores Iacob & Rachelis, concubitus Sychen cũ Dina violentus, ſtuprũ Iudæ cum nuru Thamar referunt̃. Nemo librũ numeroꝝ ſumat in manus, qm̃ iſraelitici po puli fornicatiões cũ filiabus moabitarũ in eo perſcribũt̃. Caue legas Iudi/cum volumen. Cõtinet em̃ ſanſonis robuſtiſſimi molliſſimos cũ puella Da/lila cõplexus. Librũ Heſter ne tangito, Docebit em̃ te quemadmodũ Aſſue rus rex amore amore ſicut clauum clauo trudere conat̃, & ad impatientiam amoris leniẽdã ꝑ ſingulas pene noctes nouas puellas deuirginat, efficiens ex virginibus mulieres. Libros Regũ tanq̃ nefandos explodito. qbus Da/uidis & Berſabes adulteria, eiuſdẽ ſeneſcẽtis cũ adoleſcentula Sunamite cõ plexus, Ammonis cũ ſorore Thamar inceſtus infandus, Salomonis cum re ginis cõcubiniſq; innumerabilibus fatuæ amationes cõmemorant̃. Et vt ſe mel finiã, ipſum Canticum cãticorum tanq̃ ſyreneos cantus obturata aure tranſito, quũ meros amores, meráq; impudicitiã niſi myſtice intelligamus reſonare videat̃. Ideoq; apud Hebræos obſeruabat̃, ne quis adoleſcentulus libellum illum teneret in manibus, ne quis puer illius lectione oblectaretur. Igitur cũ ſacris voluminibus amatorias res cõtineri, eaq; non magis a pro phanis q̃ religioſis hoĩbus quotidie legi, quotidie in templis non clam, ſed palã decãtari videamus. Tandẽ fateamur licere poemata laſciuiẽtia ſcribi/ & ſcripta lectitari citra omnẽ criminationem. Et nos nemine (vt ſperamus) improbante enarrabimus Amaſij poetæ propertij amatoriũ venuſtũq; poe ma. Quo nihil in hoc genere exiſtimo fieri poſſe perfectius. De cuius erudi/tione excellenti elegãtiſſimoq; ſplẽdore in præſentia tacebimus, quum iam receptui canendũ ſit. Et quia multa ſcitu digna a nobis ꝑſcripta ſunt in nr̃is cõmentarijs, quoꝝ lectio ſtudioſis erit (vt cõfidim⁹) frugifera, & a nemine nõ bono ingenuoq; lectore ꝓbabunt̃. Cũ ꝓpertio pariter ꝓgredieẽ dimidiat⁹ Suetonius, vt luculẽtiſſimo ſcriptori extremã manũ imponam⁹, ad cui⁹ lecti onẽ ne illotis (vt aiũt) pedib⁹ accedam⁹ more noſtro. Iſagogica q̃dã hoc eſt introductoria præmittemus. Quæ vſui vobis ſit audiuiſſe & voluptati me/miniſſe, vos vt facitis/ libẽter audite/ atq; animũ aduertite. Dixi.

¶ Philippi Beroaldi oratio habita in enarratione Titi Liuij ac Silij Italici continens hiſtoriæ laudationem.

Officiũ pro feſſoris.

OFficium eſt boni profeſſoris viri præſtãtiſſimi id velle ꝓfiteri quod auditoribus vtilitatẽ cũ voluptate maxima allaturũ ſit, quod ſcho laſticorũ auribus ſatiſfacturũ, quod tẽporibus ſit futurũ accõmo/datũ. Hoc ego ſemꝑ omni ſtudio ac diligẽtia ſuperioribus annis effi cere cõtendi, & impræſentiarũ effecturũ me eſſe cõfido. Cũ duos celeberri/mi noĩs ſcriptores ex omnib⁹ delegerim, quos in hoc auguſtiſſimo gymna/ſio profiterer, quoꝝ lectio & prodeſſe & delectare plurimũ poſſit, atq; his temporibus ſit futura maxime cõueniẽs. Nã cũ omniũ diſciplinaꝝ cognitio vtilis ac iucunda mortalibus ſit, hiſtoriæ cognitionẽ mediuſfidius vtiliſſimã iucundiſſimãq; eſſe cenſeo, ex quo cũ multũ oĩbus ſcriptoribus debeamus,

Hiſtoriæ vtilitates.

qui nõ ſolũ ſibi/ſed etiã poſteris vixiſſe credunt,plurimũ profecto hiſtoricis
debere nos nõ poſſumus inficiari,quoꝝ labore ac induſtria effectum eſt,vt
omniũ ætatũ,omniũ gentiũ,omniũ populoꝝ,res geſtæ,oĩa præclara faci
nora ſcirent,a nobis intelligerent cognoſcerent,vt cuncta cunctoꝝ illuſtriſ
ſimoꝝ viroꝝ dicta,factave memoratu digna cõtueri/ediſcere/ recordari li/
ceret,qua quidẽ re nihil pulchrius,nihil iucũdius,nihil magnificentius exco/
gitari poſſe contenderim. Etenĩ vt a Cicerõe ſcriptũ eſt diuinitus,nihil eaꝝ
rerũ ſcire quæ anteꝗ̃ naſcereris,factæ ſint/hoc eſt ſemꝑ eſſe puerũ. Cogno/
ſcere vͦo res geſtas memoriæ veteris,ordinẽ tenere antiquitatis,exẽplorũqꝫ
omniũ habere noticiã,decorum/laudabile ac prope diuinũ eſt. Senibꝰ ideo
maior auctoritas eſt,qm̃ ob longã ætatem plurimas res noſſe ac vidiſſe cre
dunt. At hoc iuuenibus cognitio hiſtoriarũ præſtat, vt etiã præteritis ſæcu/
lis vixiſſe videant,& illi me hercle adoleſcẽtes qui hiſtorias habeant ad ma
num & exempla illuſtriũ viroꝝ in promptu,tanto ſenibus ſunt anteponen/
di,quãto plura negocia complectit hiſtoria multoꝝ ſæculoꝝ,ꝗ̃ faciat homi
nis vita longiſſima. Huc adde,ꝙ qui bonus orator eſſe cõcupiſcis,in primis
abũdare debet exemploꝝ copia & noſſe ꝗ̃plurima. Nã quũ ſit hiſtoria te/ Hiſtoriæ
ſtis temporꝝ,lux veritatis,magiſtra vitæ,nũcia vetuſtatis,nihil ambigit qn descriptio
orator optimus eſſe nõ poſſit niſi fuerit antiquitatis,exemplorũqꝫ cognitio
ne inſtructiſſimus, niſi hiſtorias perinde ac vngues ſuos habuerit explora/
tiſſimas,qm̃ (vt inquit Quintilianus) hiſtoria alere põt orõnem molli quo/ Ex præfati/
dam ac iucundo ſucco. Eſt præterea operæpreciũ in voluminibus hiſtorico/ one Titi
rum oĩs exempli documenta velut in illuſtri monumento poſita intueri,vn Liuij.
de quæ imitãda ſint depromere,ac nobis proponere ad imitandum quæ fu/
gienda fugere poſſimus. Pulchrũ eſt (vt inquit veriſſime Diodorus) ex alio
rũ erratis in melius inſtituere vitã noſtrã, & ꝗd appetendũ/fugiendũve ſit
ex alioꝝ exẽplis poſſe cognoſcere. Vnde haud immerito Demetrius phale/ Demetrij
reus Ptolomæum regem ſubinde admonebat/ vt libros lectitaret, qm̃ quæ cõſilium
amici nõ audent principibus demonſtrare,ea oĩa in libris ſcripta reperiunt.
Hoc eſt in cognitione rerũ ſalubre atqꝫ frugiferum ſcire,quibus artibus,qua
diſciplina, quibus moribus maxima imperia orta ſint. Maximi imperato/
res nomen ſibi immortale pepererint, & econtrario qua vitiorum labe infe
cta ampliſſima regna corruerint,& ex ſummo ĩ imum præcipitauerint. Ad
ſummam hiſtoria ad id quod honeſtũ eſt capeſſendũ inflãmat. Deteſtatur
vitia,ꝓbos extollens,improbos deprimẽs. Hiſtoriæ (vt inqt veriſſime Vi/
ctruuius) ꝑ ſe tenẽt lectores,quum habeãt nouaꝝ reꝝ varias expectatiões.
Vtinam nobis deus eam ingenij, memoriæqꝫ diuinã vim condonaſſet,qua
Portius latro declamator egregius fuerat decoratus,qui quũ omnes hiſto/ Portiꝰ latro
rias vnus omniũ notiſſimas haberet, iubebat aliquẽ ducem nominari,& e
veſtigio eius omnia acta curſim/diligenterqꝫ cõmemorabat. Cæterũ quum
omnes hiſtorici ſint legendi/ adeundi/ ediſcendi/ſcriptores potiſſimũ latini
rerumqꝫ Italicarum, ac maxime Rhomanarum enarratores (ſicut mihi vi/
detur) ſunt adorandi/ colendi/lectitãdi, nec vnꝗ̃ e manibus dimittẽdi,idqꝫ
duabus potiſſimum de cauſis faciendum videtur, quoniã & rerum noſtra/
tium cognitio magis ad nos ꝗ̃ externarum pertinere exiſtimatur, & quod Græci men/
hiſtorici latini ſanctiores, verioreſqꝫ græcis ſcriptoribus fuiſſe creduntur. daces in hi/
Pugnant enim inter ſe omnes fere græcorũ ſcriptores,& alter alterius men ſtoria
dacia refellere conat, Ita Ephorus Hellanicũ, Timeus Ephorum,Philinum

Polybius, Herodotū q̄ plurimi tanq̄ fabulatorē reprehendūt. Hinc a Satyrico poeta dictum eſſe credimus quicquid græcia mēdax audet in hiſtoria. Diſcrepantiæ autē illoꝝ cauſa hæc potiſſimū fuiſſe tradit, q̄ nullā vnq̄ curā græciæ populi adhibuerūt, vt præclara facinora ſcriberent/ac publicarent, ideoq̄ magna in ſcriptoribus mentiēdi licētia fuit, q quū partim res geſtas ignorarent, partim affectionib⁹ ducerent, nō hiſtoriā cōſcripſerūt, ſed mera mēdacia. Cōtra apud Rhomanos, vt oīa prout geſta fuerūt incorrupta/integra, atq̄ fideliter cōſcripta haberent, pontifices maximi res oēs ſinguloꝝ annoꝝ litteris mandabāt, efferebātq̄ in album tabula domui propoſita, vt eſſet p̄p̄lo poteſtas cuncta cognoſcēdi, & hi annales maximi nominabant.

Catonis laus Hanc aūt ſimilitudinē ſcribendi ſecuti ſunt Piſo. Fabius pictor, & ille Cato portius omniū bonaꝝ artiū magiſter a Plynio nūcupatus, q ſine vllis ornamentis ſine pigmētorū colorib⁹, ſine fucato nitore monumēta rerū geſtarū reliquerūt nuda, recta atq̄ ſimplicia primā illā in primis obſeruantes hiſto-

Prima in hiſtoria lex riæ legē, quæ præcipit, ne quid falſi dicat. Etenim dēpta ex hiſtoria veritate ita narratio oīs inutilis, ac penitus manca efficit, ſicut corpus animātis inutile fit oculis effoſſis, vt luculēte ſcriptū eſt a Polybio. Deinde quū ingenia erudito iā ſæculo indies magis excolerent, & facūdia vberior, politiorq̄ ꝓflueret eloquētiſſimi apud rhomanos ad ſcribendā hiſtoriam ſeſe applicauerūt, qui nō vt ſuperiores tm̄modo narratores fuere, ſed etiam exornatores, atq̄ illuſtratores maximi extiterūt, q vtpote diuino ingenio præſtantes viri hiſtoriā affectionib⁹ oībus caſuū varietate mirabili, egreſſionibus iucundis reſperſerūt, & quibuſdā floſculis quaſi pratū diſtinctam, variegatamq̄ decorarūt. Quāquā oēs ſint excellentiſſimi, quū omniū lectio iucundiſſima, ac vtiliſſima futura ſit, quū oēs haud dubie ſuſpiciēdos, ac lectitandos eſſe cen

Titi Liuij laus ſeam. ¶ Titus Liuius in primis enarratione digniſſimus mihi viſus eſt, & iucūditatis, vtilitatiſq̄ inter alios refertiſſimus. Cuius lectio omniū ſcholaſticorum auribus, animiſq̄ fatiſfactura ſit. Eſt em̄ dulcis, candidus & effuſus, & eo nullus hiſtoricorum melius commēdauit mitiores affectus, apud quē oīa tum rebus, tum ꝑſonis ſunt accōmodatiſſima. Qui in narrando miræ eſt iucūditatis, clariſſimiq̄ candoris, qui (vt veriſſime dixit Quintilian⁹) in cōtionibus ſupraq̄ narrari pōt eſt eloquētiſſimus, Cuius lactea vbertas lectorem detinet/auocat/paſcit, oībuſq̄ affectiōibus validiſſime cōmouet, & quo vult, maxime impellit, cuius diuinæ facūdiæ nihil addi poteſt, cuius orationi ſiquid demas ex elegātia detraxeris, quēadmodū de Platonis oratione Phauorinus dicere ſolebat. Idem grādiloquus eſt & ſententiarū grauitate, & maieſtate verborum/idem copioſiſſimus, nec tamē longus. Nam (vt inquit egregie Martialis) Non ſunt longa quibus nihil eſt quod demere poſſis. Nō igit immerito diuus Hieronym⁹ teſtat quoſdā ex vltimis hiſpaniæ, galliarūq̄ finibus viros illuſtres Rhomam veniſſe, vl' ob hoc ſolum, vt Titū Liuium lacteo eloquētiæ fonte manantē cōtuerent, qui (vt Plynius in epiſtolis inquit) poſteaq̄ hominē videre, ſtatim in patriā repedarūt. O te fœlicem, o te beatū Tite Liui, cuius vnius videndi cauſa viri nobiles tot milia paſſuū cōfecerunt ex penitiſſimis regionibus proficiſcētes, tot mōtes incultos, tot inuia loca ſuperarūt. Illa profecto illa diuina virtus eſt exiſtimāda, quæ in vno homine tantū polluit, tantū effulſit, vt ad eū viſendum tanq̄ ingens/celebrandūq̄ miraculū Galli, hiſpaniq̄ ſollicitarent, merito Quintilianus Liuiū inter cæteros ſcriptores legendū eſſe præcipit in ſcholis, quoniā

ſcilicet cãdidiſſimus eſt & maximus auctor hiſtoriæ. Merito & nos Liuiũ
ex oĩbus vnũ delegiſſe videmur, quẽ publice hoc anno ꝓfiteremur, cuius li/
bri oẽs quũ lectitãdi ſint, & in manibus quotidie habẽdi. Nõne hæc Decas
Liuiana quã dijs bñ auſpicãtibus ordimur/enarrare reliquis decadibus eſt
anteponẽda? Nõne hæc in primis volumina a Liuio diuinitus ſcripta fuiſſe
cẽſendũ eſt? Et hæc ꝓfecto Decas (hoc em̃ noĩe Liuiani libri a nũero dena/ Decas
rio nũcupant̃) q̃to bella quæ cõtinet cæteris bellis maiora fuerũt/tãto reli/
quas decades antecellit. Laudat Origenẽ adamantiũ Hieronymus, ꝙ quũ Origenes
in cæteris voluminibus oẽs ſuperauerit/ in Cãticocãticoꝝ ipſe ſe vicerit. Lau Craſſus
dat a Cicerone Craſſus orator quẽ quũ in agẽdis cauſis cõſenſu omniũ cũ/
ctos ſemꝑ exuꝑauerit, in extrema actiõe a ſemetipſo ſuꝑatũ eſſe teſtatur.
Praxiteles inter ſtatuarios a Plinio celebratur, pincte ac marmoris gloria Praxiteles
ſuꝑauerit etiam ſemet, hoc idem & nos hodierno die de Liuio merito di/
cere poſſumus, qui quũ in cæteris Decadibus cæteros antecelluerit/ in hac
ſemetipſum vicit. Et me Hercules vt dicam viri clariſſimi quod ſentio eodẽ
animo Liuius bella ſcriptitauit/quo Rhomani geſſerũt, eo dẽ ingenij fulmi/
ne ſtilum exercuit, quo Rhomanus populus arma tractauit, eadem vigilã/
tia incubuit chartis, qua Rhomani milites diſciplinæ militari incubuerũt,
& mediusfidius videt̃ populus Rhomanus, vl' ob hoc vnũ tã memoranda
facinora gerere voluiſſe, vt illa a tam luculento ſcriptore deſcriberẽtur, qui
res haud dubie lucu lẽtas/verbis luculentis æquauit, quem quotienſcũqꝫ in
manus ſumo, nõ legere videor bella/ ſed tractare. Et (vt inquit Hierony/
mus de Paulo) nõ audire verba/ſed tonitrua. In Liuianis voluminibus vi
dere videor imꝑatores cõcionabũdos, militeſqꝫ ſuos exhortantes, ad præ/
lia alacri animo capeſſenda, Senatũ de rebus dubijs cõſultantẽ, hoſtes hinc
formidoloſos trepidare, Rhomanos hic furibũdos inuadere. Deniqꝫ apud
Liuiũ omnis rei militaris diſciplina cõtinet̃, oĩa ſtratagemata, omnes calli/
ditates imꝑatoriæ demonſtrãtur. Leges ſenatus, populiqꝫ decreta, omnes
deniqꝫ artes, quibus domi, foriſqꝫ viuitur/conſpiciũtur. Sed ꝓh dolor quã/
tam iacturam paſſi ſunt omnes litteraꝝ ſtudioſi ex cẽtum & decem volu/
minibus Liuianis deꝑditis, qui omnia quæ vnqꝫ Rhomani ꝑ ſeptingentos
annos geſſerũt/præclara facinora veluti in vnum redacta corpus noſcere
potuiſſent. Q̃to diſpẽdio affectus eſt Rhomanus populus, cuius tot actã/
tarum reꝝ geſtarum memoria cum libris Liuij pariter interijt. Quantũ ve/
ræ famæ detrimentũ illuſtriſſimi imꝑatores ſubierũt, quoꝝ nomina fuiſ/
ſent ſempiterna & geſta memorarent̃, ſi Liuiana volumina nõ intercidiſ/
ſent, quod ſi defunctis vllus eſt ſenſus, ꝓfecto Liuianos manes ingemiſce
re credendũ eſt tot labores incaſſum ſibi fuiſſe ſuſceptos, tot ne qcqꝫ vigila
tas noctes, tot fruſtra cõſcripta volumina, quæ ſi extarẽt oĩa, nihil pręterea
nobis foret deſiderandũ, haberemus in quo ociũ, in quo tempus bñ collo/
care poſſemus, & tñ nobis vtpote ſomnicoloſis vix ætas ſuppeteret ad le/
gẽdũ, quæ illi diuina quadã benignitate prædito ſuppeditauit ad ſcribẽdũ,
qui etiã dialogos (vt inquit Seneca) philoſophoꝝ more cõſcripſit, ſed q̃re/
læ ab exordio noſtro enarratiõis ꝓcul abſint, nihil nec nobis/nec ipſi Li/
uio ꝓfuturæ. Cæteꝝ quũ ſapiẽtis ſit ſeruire temꝑibus, nos quoqꝫ tẽꝑibus
hic ſeruiamus, quibus quum arma vigeant/bella horrida ꝯſtrepent, quum
omnis italia bellicis tumultibus ſæuiat/claſſica ꝑſonẽt. Quũ mauors telum
ſuum quatiat/bellona dominet̃, idoneũ eſſe videt̃, vt ſcriptores eos potiſſi/

mũ legamus/q bella deſcribũt. Hæc ergo ſit noſtra militia, alij bella gerẽt, nos legemus, alij ſub Dio in cãpis patẽtibus intuti pugnabũt, nos pugnas cõfectas in vmbra/in ſcholis tuti receſebimus. Hinc aures noſtras Liuius ꝑſonabit, inde Syllius. Ambo eadẽ bella facũdiſſime narrãtes, ille ſoluta oratione, hic verſu heroico, q nõ minus hiſtoricus ꝙ poeta iudicãdus eſt. Qui ſtilo cothurnato & charactere grãdiloquo tonare ac fulminare videt, qui bella nõ ſcribere/ſed bellare. Cui optime cõuenit illud Horatianũ, Audire magnos iã videor duces nõ indecoro puluere ſordidos. Ardẽs eſt, cõcitatus erectus/idẽ cãdidus/copioſus/atqꝫ ſublimis, multũ habet neruoꝝ, plurimũ lacertoꝝ, totus bellicis rebus accõmodatus, q nõ minus eruditiõis afferre poſſit/ꝙ iucũditatis, mira eſt in Sylio reꝝ recõditaꝝ copia, varia ac multiplex locoꝝ & maxime Italicaꝝ vrbiũ deſcriptio, multa hiſtoriaꝝ cognitio. Et quũ Vergiliũ illa fœlicitas ingenij ſoluta oratiõe reliqrit, quũ Ciceronẽ facũdia illa genuina in carminibus deſtituerit. Sylio cõtigit id quod pauciſſimis dij dederũt, vt idẽ eſſet & maximus poeta, & ſũmus orator, q vtrũqꝫ & Maronis & Ciceronis opus fœliciſſime ĩpleuerit, qđ epigrãmaticus poeta elegãtiſſime demõſtrat his verſibus quũ de Sylio loqueret.

Sacra cothurnati nõ attigit ante Maronis,
Impleuit magni ꝙ Ciceronis opus.

Idẽ alibi Syliũ muſaꝝ decus appellat. Sed quid plura? Liuij & Sylij facũdia/vires/ingeniũ/eruditio, cæteræqꝫ virtutes eximiæ ſeſe nobis quotidiana enarratiõe exhibebũt, ſeſe offerẽt/oſtẽtabũt clarius ſole fulgẽtes. Ego vero omni diligẽtia/ſtudio/vigilãtia elaborabo, enitar atqꝫ cõtendã ita ſingulos noſtros enodare, ita implicita explicita explicare, vt queãdmodũ vos mihi ornamẽto maximo futuri eſtis, ita ego vobis ſim nõ minimo emolumẽto, hoc mihi in animo eſt velle ꝓdeſſe, vobis ſit velle ꝓficere. Dij faxint vt vtriqꝫ vtrũqꝫ ꝓpoſitũ implere poſſimus.

Philippi Beroaldi oratio habita in enarratione epiſtolaꝝ Ciceronis & Lucani continens laudẽ poetices.

MAximũ deoꝝ munus eſt viri circũſpectiſſimi, & quo nullũ maius excogitari põt eloquẽtia, q̃ vna vel maxime ſepauit hominẽ a cæteris mutis animãtibus, deus ille parẽs & mũdi fabricator. Quæ qa ſermõe carẽt, irrõnalia merito vocant. Eloquẽtia hoĩes palabũdos in agris, atqꝫ diſpſos cõgregauit in ppl'm, & ex feris atqꝫ ĩmanibus mites reddidit & mãſuetos. Eloquẽtia multæ vrbes cõſtitutæ ſunt, plurima bella reſtincta, firmiſſime ſocietates, ſãctiſſimæ amicitiæ cõpatæ. Eloquẽtia mortales ĩmortales efficiunt. Merito itaqꝫ flexamina & omniũ regina reꝝ oratio a doctiſſimis nũcupat, cuius tãta eſt dignitas, tãta potẽtia, tãta maieſtas, vt duce eloquẽtia, dijs ſimillimi eſſe videamur. Et hoĩes eloquẽtes q oratores nominant, tantũ reliqs hoĩbus præſtare credunt/ꝙtũ hoĩes beſtijs antecellũt. Nihil mediuſfidius eloquẽtia diuinius repiri põt, nihil cõſũmato oratore præſtãtius. Cæteꝝ quum eloquẽtiæ ꝑtes omnes ſacræ ſint ac venerabiles, cæteriſqꝫ aliarum artium ſtudijs anteponendæ. Poetica in primis ſacratiſſima eſt, quã antiqui primariam quandã philoſophiam eſſe

Palabũdos id eſt errabũdos

Cicero in ꝓlogo rhe. ve.

Poetica

tradiderunt,quæ ab ineunte nos ætate viuendi formulam doceret,quæ mo res,quæ affectiones oſtenderet,quæ res gerendas cum iucunditate prçcipe ret. Vnde non minus vere ꝗ luculenter dixit Horatius, Os pueri tenerum balbumq; poeta figurat. Mox etiam pectus præceptis format amicis, Inſtruit exemplis, inopem ſolatur & ægrum. Quamobrem ciuitates græcorum eruditiſſime liberos in poetica in primis erudiebant,ſolum poetam ſapientẽ eſſe dictitantes. Et vt diuus Auguſtinus ſcriptũ reliquit,poetæ theologi nuncupati fuerunt,quum de dijs immortalibus diuinitus multa cõſcriberẽt,quales Orpheus/Muſeus/Linus fuiſſe tradũtur. Enimuero arti poeticæ ſtudia(vt Cicero facundiſſime ſcribit) adoleſcẽtiam agunt,ſenectutẽ oblectant,ſecundas res ornant,aduerſis perfugium ac ſolatium præbẽt,delectant domi,non impediunt foris,pernoctant nobiſcum,peregrinãtur/ruſticãtur. Huc adde ꝙ poeticus decor execretur ab oratore(vt teſtis eſt Cornelius)ꝙ oratori lectionem poetarum plurimũ conferre Theophraſtus affirmat,apud quos in rebus ſpiritus,in verbis ſublimitas,in affectibus motus omnis,& in perſonis decor exprimitur. Ideoq; in hac lectione. M. Tullius putat eſſe quieſcendum, exiſtimatq; omnem loquendi elegantiam expoliri,augeriq; poetis lectitandis. Eſt enim finitimus oratori poeta,ſuntq; inter ſe cognatione quadam copulati. Cæterum quũ cæterarum rerum ſtudia præceptis conſtent,atq; doctrina Poetę ſoli ipſa natura valent,& mentis viribus excitantur,& quaſi diuino quodam ſpiritu inflammãtur. Vnde Plato diuinus ſcripſit libro.iij. de legibus poetarum,genus eſſe diuinum, & idem tradit in Phedro Vates furore diuino concitatos,multa commoda græcis hominibus attuliſſe. Ab eodem perꝗ elegãter dictum eſt in libello de furore poetico,poetas diuino inſtinctu concitatos eundem furorem interpretibꝰ(quos rapſodos appellat) infundere,imitariq; magnetis lapidis naturam,qui non ſolum ferreos anulos trahit/ſed eandẽ trahendi vim ipſis anulis latenter inſinuat. Origenes quoq; ille magiſter eccleſiæ,in libris(quibus titulus eſt Periarchon)virtutem quandã eſſe docet ſpiritalem quæ poeticam inſpiret, cuius inſpiratione poetæ repleantꝰ. Platoni Origeniq; aſtipulatur Ouidius ſic ſcribens,Eſt deus in nobis agitante caleſcimus illo. Et alibi,Eſt deus in nobis ſunt & cõmercia cœli,Sedibus æthereis ſpiritus ille venit. Quapropter haud immerito poetas antiqui ſacros nominarunt. Vnde ab eodem ſcriptum eſt,

At ſacri Vates & diuum cura vocamur.

¶ Et Calphurnius in buccolicis inquit, Ille fuit Vates ſacer,& Lucanꝰ noſter ſcriptũ reliquit,O ſacer & magnꝰ Vatũ labor. Enniꝰ vero ſanctos poetas appellat,ꝙ quaſi deorũ aliquo dono & munere præditi eſſe videantur. Hinc eſt ꝙ poetæ antiquitꝰ in maxima veneratione/maximoq; ꝑcio habebant,ꝙ a principibꝰ fouebant,ꝙ a regibꝰ ditabant,ꝙ ab omnibꝰ certatim amabant. Vñ nõ minꝰ vere ꝗ diſerte cecinit Naſo,Cura ducũ fuerant olim regũq; poetæ,Præmiaq; antiqui magna tulere chori. Sanctaq; maieſtas,& erat venerabile nomẽ,Vatibus & largæ ſæpe dabant opes. Charus fuit Scipioni aphricano Ennius,Charus archias mario atq; lucullis. Cherilũ poetã ꝗuis ignobilẽ in delicijs habuit Alexãder. Vergiliũ fouit Auguſtꝰ,cuiꝰ verſiculos quũ in theatro popu. Rho. audiſſet/ſurrexit vniuerſus,& ꝑſentẽ ſpectantẽq; Vergiliũ tanq; Auguſtũ veneratus eſt. Horatiũ mecœnas adamauit,Tybullũ meſſala dilexit,Papiniũ Domitianus aureo palladio corona Verſus

uit, Auſonium Gratianus conſulatu decorauit, Neq; ſolū viuētes poetæ ꝗ
honorificētius vates dici exiſtimātur, ſed etiam defuncti venerabiles extite
runt. Siquidem Alexāder magnus quū inter ſpolia Darij perſaꝝ regis Scri
niolum cœpiſſet, auro/gemmiſq; ac margaritis precioſum, in eo libros Ho/
mericos repoſuit, vt precioſiſſimū humani ingenij opus opere ditiſſimo ſer
uaretur. Idem Homerū adeo diligebat, vt eius iliada (q̊d diuinū poema edi
derat, quod viaticum rei militaris appellabat) noctu ſub puluino vna cum
pugione ſubijceret, & ita cum Homero poetarū principe vigilabat, cū Ho/
mero dormiebat. Idem Pindari inter lyricos poetas p̄ſtantiſſimi familię ac
penatibus parci iuſſit/quū Thebas euerteret. Alter vero Alexāder qui Rho
mano p̄fuit imperio Vergiliū adeo admirabat̄, vt eū Platonē poetarū voci
taret, eiuſq; imaginem in larario cōſecraret. Quinetiā Elius verus Rhoma/
nus imperator Martialem epigrāmaticum poetam ſuū Vergilium nūcupa
bat. Huc adde ꝙ etiā dij amatores vltoreſq; extitere poetaꝝ. Siquidē Apol
linis oraculum (vt inquit Euſebius Pāphilus) Euripidē laudibus in cœlum
tulit, & Archiam tanq̃ ſceleſtū ac ꝓphanū iuſſit exire de templo/ꝙ Archi/
lochum poetam interemiſſet. Sophoclen quoq; tragici cothurni principē Li
berpater tanq̃ delicias ſuas ſepeliri iuſſit. Præterea poetæ quadam ſuauilo
quentia adeo ſunt dulces, vt non legantur modo/ſed etiam ediſcantur, quo
rum auctoritas tāta eſt, vt illorū dicta pro certiſſimis teſtimonijs habeant̄.
Nā & Plato & Ariſtoteles principes philoſophorū, Homeri aliorūq; poe/
tarū carminibus ſua dicta perſæpe corroborāt. Quinetiā iuriſcōſulti illi ſan
ctiſſimi in libris Digeſtorū frequēter allegant poeticos verſus, & maxime
ſcribentes de cōtrahenda emptione & venditione, & in titulo de gradibus
& de verborū ſignificatione, & ad legē aquiliā, & de rerum diuiſione, ſex/
centiſq; in locis citant teſtimonia poetaꝝ. In decretis quoq; Vergilianū car
men ex georgicis, & Horatij verſus ex epiſtolis afferunt̄. Quid, nōne eccle/
ſiaſtici ſcriptores, & in primis Auguſtinꝰ/Hieronymus/atq; Lactātius tria
chriſtiani dogmatis lumina clariſſima ſcatent auctoritatibꝰ poetaꝝ? Quid
maius loquar? nōne apoſtolus Paulus vas electionis/tuba euāgelij & ſan/
ctarum ſcripturarū armarium/poetas ſtudioſe lectitaſſe videtur? Quid ad
Titū ſcribens verſiculum vſurpat Epimenidis poetæ. Cretes ſemper men/
daces malæ beſtiæ ventris pigri. In alia quoq; epiſtola Menandri carmē al/
legat, Corrumpunt bonos mores confabulationes peſſimæ. Et apud Athe
nienſes in Areopago, hoc eſt Martis curia diſputans Aratū poetam teſtem
citat. Præterea vt in decretis ſcriptū eſt, dominꝰ præcepit iſraeliticis vt ægy
ptios argento ſpoliarent. Tropologice intelligēs vt argentū, id eſt eloquen
tiam apud poetas inuentā colligerēt atq; poſſiderēt. Dauid quoq; ille pſal/
mographus pſalteriū numeris poeticis cōcinnauit. Quod (vt inquit Hiero/
nymꝰ) in morē Horatij/Flacci/& Pindari, nūc iābo currit, nūc alchaico pſo
nat, nūc ſapphico tumet, nūc ſemipede ingredit̄. Deniq; Eſaiæ & Iob et Sa
lomonis luculenta volumina hexametris & pentametris verſibus, vt Ioſe/
phus & Origenes ſcribunt, apud hebræos cōpoſita decurrunt. Quinetiam
vt Caſſiodorus teſtat̄, om̄is poetica elocutio a diuinis ſcripturis ſumpſit ex
ordium, adeo muſica/venuſtas/lepoſq; poeticus exiſtimatus eſt omni eſſe
ſuauitate refertiſſimꝰ, adeo carmina moduliq; generoſi placuerūt, vt deos
exiſtimarent eſſe placabiliores, ſi eos verſibus adorarent/vt carminibꝰ pre
carentur. Vnde ab Horatio dictum eſt luculenter.